

“OLTIN ZANGLAMAS” ASARINING G‘OYAVIY MAZMUNI VA TARBIYAVIY AHAMIYATI

Erkinova Naima Shavkatovna

Termiz davlat pedagogika instituti

Tillar fakulteti

Òzbek tili va adabiyoti yònalishi

1-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Oltin zanglamas” asarining g‘oyaviy mazmuni va uning tarbiyaviy ahamiyati keng yoritiladi. Asar insoniy fazilatlar, ma’naviy poklik, halollik va vijdon kabi yuksak qadriyatlarni targ‘ib qilishi bilan ajralib turadi. Maqolada asarda ilgari surilgan asosiy g‘oyalar tahlil qilinib, ularning zamonaviy hayot bilan bog‘liqligi ochib beriladi. Shuningdek, asarda tasvirlangan qahramonlar orqali insonning ichki dunyosi, uning yaxshilik va yomonlik o‘rtasidagi kurashi hamda hayotiy sinovlarda o‘zligini saqlab qolishi masalalari yoritilgan. Muallifning badiiy mahorati orqali jamiyatdagi axloqiy muammolar va inson xulq-atvoridagi ijobiy hamda salbiy jihatlar ko‘rsatib beriladi.

Kalit sòzlar: Oltin zanglamas, g‘oyaviy mazmun, tarbiyaviy ahamiyat, insoniy fazilatlar.

Kirish.

“Oltin zanglamas” asari o‘zbek adabiyotida alohida o‘rin egallagan, insoniy fazilatlar, ma’naviy poklik hamda halollik g‘oyalarini chuqur yoritib beruvchi muhim badiiy asarlardan biridir. Ushbu asarda muallif inson hayotining mazmuni, uning jamiyatdagi o‘rni va axloqiy qarashlarini teran badiiy tasvirlar orqali ochib beradi. Asar nomining o‘ziyiq chuqur ramziy ma’noga ega bo‘lib, unda “oltin” insonning eng oliy fazilatlari, pok qalbi va ezgu niyatlarini ifodalasa, “zanglamas” esa ana shu fazilatlarning abadiyligi va barqarorligini anglatadi. Mazkur asarda insonning ichki dunyosi, uning yaxshilik va yomonlik o‘rtasidagi kurashi, hayotiy sinovlar jarayonida o‘zligini saqlab qolish masalalari keng yoritilgan. Muallif qahramonlar taqdiri orqali o‘quvchini o‘ylashga, hayotga teran nazar bilan qarashga undaydi. Asarda ilgari surilgan g‘oyalar bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan bo‘lib, ayniqsa yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, asarda halollik, vijdon, sadoqat, mehnatsevarlik kabi fazilatlar ulug‘lanib, aksincha, yolg‘on, xiyonat va nopoklik qoralanadi. Bu esa o‘quvchida to‘g‘ri xulosa chiqarish, hayotda to‘g‘ri yo‘l tanlashga yordam beradi. Shu sababli “Oltin zanglamas” asari nafaqat badiiy-estetik zavq

bag'ishlaydi, balki kuchli tarbiyaviy ta'sirga ega bo'lgan asar sifatida ham qadrlanadi.

“Oltin zanglamas” asari o'zining g'oyaviy-badiiy yo'nalishi bilan inson ma'naviy olamini chuqur tahlil etishga qaratilgan muhim adabiy manbalardan biri hisoblanadi. Asarda asosiy e'tibor insonning axloqiy tanlovi, vijdoniy mas'uliyati hamda hayotiy qadriyatlariga qaratiladi. Muallif inson shaxsining shakllanishida halollik va ma'naviy poklikning o'rni beqiyos ekanligini badiiy obrazlar orqali asoslab beradi. Asarning g'oyaviy mazmunida insoniy fazilatlar yetakchi o'rinni egallaydi. Halollik, vijdon, sadoqat, adolat va mehnatsevarlik kabi ijobiy sifatlar jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida talqin etiladi. Aksincha, yolg'onchilik, xiyonat, ochko'zlik va ma'naviy beqarorlik kabi illatlar insonni inqirozga olib boruvchi omillar sifatida tanqid qilinadi. Bu qarama-qarshilik asarning g'oyaviy asosini tashkil etib, muallifning ma'naviy-axloqiy pozitsiyasini ochib beradi.

Asarda yaratilgan qahramonlar tizimi orqali turli xarakterlar va hayotiy pozitsiyalar badiiy ifodasini topgan. Ijobiy qahramonlar o'z hayotiy tamoyillariga sodiq qolgan holda, murakkab vaziyatlarda ham halollik va adolatni ustun qo'yadi. Ularning xatti-harakatlari jamiyatda ezgulikni mustahkamlashga xizmat qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Salbiy obrazlar esa aksincha, shaxsiy manfaatni ustun qo'ygan holda axloqiy me'yorlardan chetga chiqadi. Bunday qahramonlarning hayotiy yakuni orqali muallif noto'g'ri tanlovning muqarrar oqibatlarini ko'rsatadi. Bu esa o'quvchida axloqiy mulohaza va tanqidiy fikrlashni shakllantiradi.

Bundan tashqari, asarda voqealar rivoji orqali ijtimoiy muhit va inson o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ham ko'rsatib beriladi. Insonning xarakteri va qarashlari ko'p jihatdan uni o'rab turgan jamiyat bilan shakllanadi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, asarda ijtimoiy muhitning shaxs tarbiyasiga ta'siri ham muhim masala sifatida yoritilgan. Muallif ayrim qahramonlar misolida noto'g'ri muhit insonni salbiy yo'lga boshlashi mumkinligini ko'rsatadi. Asarda muloqot va nutq madaniyati ham qahramonlarning xarakterini ochishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Har bir qahramonning so'zlash uslubi, fikr bildirish tarzi uning ichki dunyosini, dunyoqarashini aks ettiradi. Bu esa asarning badiiy qiymatini oshirib, o'quvchiga obrazlarni yanada yaqinroq his qilish imkonini beradi.

Yana bir muhim jihat shundaki, asarda vaqt va hayot sinovlari masalasi alohida o'rin egallaydi. Qahramonlar turli vaziyatlarda sinovdan o'tadi va aynan shu jarayonda ularning asl qiyofasi namoyon bo'ladi. Bu sinovlar orqali insonning haqiqiy qadri, uning ma'naviy darajasi aniqlanadi. Muallif bu orqali shuni ko'rsatadiki, insonning qadr-qimmatini uning boyligi yoki mavqeida emas, balki uning ichki dunyosi va axloqiy fazilatlaridadir. Shuningdek, asarda oilaviy

qadriyatlar va insonlar o'rtasidagi munosabatlar ham muhim o'rin tutadi. Oila — inson tarbiyasining asosiy maskani sifatida tasvirlanib, undagi muhit shaxs kamolotiga bevosita ta'sir ko'rsatishi ta'kidlanadi. Mehr-oqibat, hurmat va sadoqatga asoslangan munosabatlar insonni komillikka yetaklashi, aksincha, beparvolik va loqaydlik esa salbiy oqibatlarga olib kelishi ko'rsatib beriladi.

Bundan tashqari, asarda mehnat va uning inson hayotidagi o'rnini ham yuksak baholanadi. Mehnatsevar qahramonlar hayotda muvaffaqiyatga erishib, jamiyatda o'z o'rnini topadi. Bu esa yosh avlodni halol mehnat qilishga, sabr-toqatli bo'lishga undovchi muhim tarbiyaviy omil hisoblanadi. Umuman olganda, asarning badiiy tuzilishi, obrazlar tizimi, ramziy ifodalar va hayotiy voqealar uyg'unligi uning g'oyaviy mazmunini yanada boyitadi. “Oltin zanglamas” nafaqat adabiy asar sifatida, balki insonni to'g'ri yo'lga boshlovchi ma'naviy qo'llanma sifatida ham katta ahamiyatga ega.

Shuningdek, asarda insonning ichki kechinmalari va ma'naviy kurashi ham muhim o'rin tutadi. Qahramonlar turli hayotiy sinovlar jarayonida o'z e'tiqodi va vijdoni bilan yuzlashadi. Bu jarayon orqali inson shaxsining shakllanishi, uning axloqiy yuksalishi yoki aksincha tanazzuli badiiy jihatdan ochib beriladi. Umuman olganda, “Oltin zanglamas” asari insonni ma'naviy barkamollikka yetaklovchi, halollik va vijdoniylikni ulug'lovchi muhim badiiy asar sifatida katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. Asarda ilgari surilgan g'oyalar zamonaviy jamiyat uchun ham dolzarb bo'lib, ayniqsa yosh avlodni ma'naviy jihatdan shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Xulosa

“Oltin zanglamas” asari inson ma'naviy olamini yuksaltirishga xizmat qiluvchi, g'oyaviy jihatdan chuqur mazmunga ega badiiy asarlardan biridir. Asarda ilgari surilgan halollik, vijdon, adolat va ma'naviy poklik kabi ezgu g'oyalar inson shaxsining kamol topishida asosiy omil sifatida talqin etiladi. Asar qahramonlari taqdiri orqali yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi kurash, insonning ichki dunyosidagi murakkab jarayonlar hamda axloqiy tanlovning oqibatlari ishonchli tarzda ochib berilgan. Bu esa o'quvchida hayotiy xulosalar chiqarish, to'g'ri yo'lni tanlash va ma'naviy qadriyatlarga sodiq qolish ko'nikmasini shakllantiradi. Shuningdek, “Oltin zanglamas” asari zamonaviy jamiyatda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan bo'lib, ayniqsa yosh avlodni ma'naviy-axloqiy jihatdan tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Shu sababli ushbu asar nafaqat badiiy-estetik, balki tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan muhim adabiy manba sifatida baholanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “Oltin zanglamas” asari. – Toshkent: O'zbekiston adabiyoti nashriyoti.
2. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2005

3. Adabiyot nazariyasi asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
4. O'zbek tili grammatikasi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2018.
5. O'zbek tili va adabiyoti metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 2020.
6. Matnshunoslik va adabiy tahlil asoslari. – Toshkent: Universitet nashriyoti, 2017.
7. Ma'naviyat asoslari: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019.
9. Adabiy tahlil va interpretatsiya. – Toshkent: Fan, 2021.
10. O'zbek adabiy tilining uslubiy asoslari. – Toshkent: Universitet, 2015.